

**Рудня-Почаївський ліцей
Козинської сільської ради Дубенського району
Рівненської області**

**Робота на XXIII Всеукраїнський конкурс
учнівської творчості
«Об'єднаймося ж, брати мої»
номінація «Література»**

Та Муза Долею була

**Учениці 11 класу
Басараб Анастасія Василівна
Керівник: учитель
української мови
та літератури
Квецко Олена Ярославівна**

2023 рік

Ритмічно скрипіли колеса, під плечима мелодійно шелестіло сіно. Воно пахло рідним подвір'ям, лугом за селом і трошки мамою. Вона ж дбайливо стелила його в куточку на возі для маленького Тарасика.

Воли йшли спокійно, розмірено: вони вже бачили першу зірочку на небі неподалік сонця, яке вкладалося спати, і, як досвідчені та мудрі тварини, вже знали, що це для них наближення вечері та перепочинку. Іноді Тарасику здавалось, що вони або знають дорогу, або чули від тата, що недалечко вже до потічка, степової річечки, яка біжить до Дніпра.

Зорі одна по одній вибігали на небо, валка невдовзі зупинилася. Дорослі стали ладнати куліш, воли мирно паслись, смакуючи думкою про сон. Тато дістав з вогню печену картоплину. Малий чумак забруднив сажею руки, тому побрів до стрічечки–річечки. Великий поважний місяць повільно викотився на виднокіл, порахував зорі та вмовився зручно на краєчку неба майже поруч із чумацькою валкою. Тарасик зачаровано дивився на пихатого царя ночі: «Бач, розчервонівся, зайняв пів неба. Ще сонце навпроти не встигло чуба заховати, а він вже світ заповлонив». Біля возів, вмовившись на ночівлю, розмовляли дорослі. Ділились новинами, бідкались своєю нелегкою кріпацькою долею, кляли панів, згадували рідні домівки, коханих дружин, сумували за дітками.

Хлопчик тихо, одними пальцями гладив воду. Краєм ока помітив, що місяців два. Один на небі, інший на дні водяного плеса. Як раптом хтось чи щось доторкнулось до його пальців у воді. Тільки малий подумав, що якась рибка осміліла, як тут несподівано хтось ухопив його за долоню та потягнув вниз. Той місяць, що у воді, швидко наближався. Тарасик від несподіванки заплющив очі, а коли розплющив, то від здивування мало не впав. Перед ним, скільки сягало око, простягнувся сліпучо-білий світ. Уверху світло було настільки сліпучим, що хлопчина від болю аж примружив очі. «Місце, де витає Бог», – чомусь подумав малий та й побоявся більше очі піднімати. А прямо перед ним височів величний Дуб, у чубі якого спало сонце. «Род-Світовид», – несподівано пронеслась в голові думка-блискавка, дідусь Іван колись казку таку розповідав. Від кожної гілочки простягнулись ніби золотисті ниточки-промінчики, а величні Стрічі-Рожаниці ткали з них вервечки, передавали їх у ледь видимі руки. Одні підхоплювали та злітали увись, де плели чарівні узорі, інші жадібно хватили свою вервечку і зникали з нею під землею, намагаючись мало не клубочок намотати. А у якихось тоненька ниточка рвалася із жалібним зойком і ніби ранила простір навколо. Дивна і велична Стріча покликала Тарасика, дала йому в руки три вервечки, назвала їх Долею, Музою і Славою. Попросила, щоб міцно тримав, поки вона допоможе сплести в міцний пучечок. Муза була найгарнішою, ніби оксамитовою, мінилась, вигравала барвами. На Славу хлопчина геть не зважав, та якось впустив її, вона зашипіла, почала звиватись як змія, хотіла зв'язати Тарасові руки. Від несподіванки ненароком впустив Долю. Вона тільки боляче черкнула його по чолі, зірвала липку Славу з рук хлопчини, і вони обидві зникли. Музу хлопчина міцно вхопив та сплів із неї чудового візерунка, який навіки поселився у його сердечку. Рожаниця сказала, що Доля відмітила його, але чи добре це, чи погано – ніхто цього не знає.

У хлопчини запекло у грудях, у тому місці, де оселилась Муза, і він від несподіванки заплющив очі. Коли розплющив, то на нього з води глузливо дивився місяць, ніби промовляючи: «Знайшов який дар хватати, Долю і Славу, треба було намертво тримати. А із тою брикливою Музою ох і набідуєшся».

Тарасика так зморили усі ці пригоди, що він вмовився у травичці біля води і солодко заснув. Тато Григорій забрав сонного прибуду на віз, на сухе та пахуче сінце.

Вранці валка рушила в дорогу. Тарасик спав мало не до обіду, тато вже хотів малечу розбудити, але за нього це зробив великий годований гедзь, який втнув хлопчину за місце на чолі, яке була зачепила Доля. Він ніби хотів затерти цей слід, та Ангел стеріг малого і, перекинувшись ластівкою, прогнав злодіяку.

Тарасик прокинувся і вже хотів розказати татові свій предивний сон, як помітив ластівку, яка ніби купалась у сонячному промінні. Йому здалось, що вона співала: «Зачекай! Не поспішай!» Малий затих і тихенько бавився сухою травинкою, ніби намагався щось нею зловити в небі. А під вечір на повний голос заспівав:

За сонцем хмаронька пливе
Червоні поли розстилає
І сонце спатоньки зове
У сине море: покриває
Рожевою пеленою.
Мов мати дитину.

Чумаки здивовано презирнулись, а Муза в серці почала плести нові візерунки.

Дитинство бігло попереду Тараса. Він ріс разом із своєю Музою. То вони вдвох обмалюють усі біленькі стіни хатини чорною вуглиною (які тільки візерунки не лягали на стінах!). То пів дня палкою на піщаній дорозі виводять цілі уявні світи...

Дід Іван разом з татом навчили малого читати та писати, і тепер слова були не лишень птахами – пір'їнами, а змогли стати цілими витинанками. І він став грати словами, як розсипаними намистинами. І здавалося Тарасові, що усе в світі любить його та існує для нього, бо щоранку бачив сонечко в очах у матусі, а легенький теплий вітерець заходив до хати разом з татусем.

Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.

Вперше про себе нагадала загублена Доля зі смертю матусі.

Там матір добрую мою,
Ще молодую, у могилу

Нужда та праця положила.
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині!..

Муза у серці перелякано мовчить, картаючи себе, що не допомогла втримати Долі, щасливої, безтурботної, ситої та теплої.

І Доля почула сестру, прийшла
...взяла
Мене, маленького, за руку
І в школу хлопця одвела
До п'яного дяка в науку.
— Учися, серденько, колись
З нас будуть люде, — ти сказала.
І втекла...
А я й послухав, і учивсь,
І вивчився.

Тарасу чотирнадцять. Уже три роки він сирота. Тихенько, несміливо із серця визирнула Муза, подумки покликала сестричку Долю. Нашептали Тарасику думку, що пора вчитись малювати, і легенько підіпхнули у напрямку садиби пана Енгельгардта. Доля переконала сестру, що служба у Павла Васильовича для хлопчини це дім і шанс, потім панича переконала, що у Вільно без Тараса аж ніяк. І зустрічай, широкий світе.

І знову віз, дорога, нахаба місяць. У руках вузлик, зібраний уже заміжною сестрою Катериною, у ньому зів'яла квіточка, яку так і не подарував Оксані Коваленко.

У кареті, яка пливе у куряві тракту, Павло Васильович та Софія Григорівна Енгельгардти. Вищі сили якось домовились із панею Софією, щоб та взяла під особисту опіку малого талановитого кріпака. У Вільно Тарас вивчає польську мову. Гувернантка-француженка, яка вчила дітей Енгельгардтів манерам та мові, з дозволу пані, інколи давала загальні уроки французької мови й Тарасу Шевченку. Софія Григорівна потай від чоловіка заохочувала Тараса до читання різними мовами. Юнак з великим задоволенням читав ще й перемальовував усе, що вважав цікавим.

Наприкінці зими 1831 в обозі Павла Енгельгардта молодий Шевченко прибув до Петербурга. Там пан дав згоду на його навчання в майстра малярського цеху Василя Ширяєва, який виконував оздоблювальні роботи в палацах петербурзької знаті. Т. Шевченко активно займається самоосвітою, багато читає, цікавиться минувиною, слухає розповіді про неї, із запалом читає праці зі світової історії, але, передусім, його хвилює історія рідного народу. Мріяв про навчання в Академії мистецтв, куди йому, як кріпакові, вступ був заборонений.

Тарас уже дорослий молодий чоловік. Зросла і його Муза, хоча він зовсім уже забув свою дитячу пригоду. Було це так уже давно, що, як і солодкі дитячі сни, загубилося у пам'яті, затерлося. Ота золотиста мотузочка Долі уже почала вплітатися у візерунки Музи, як десь на обрії замаячила лиха облудлива Слава.

А Тарас собі малює, щоразу краще, і тихо пише:

Серце рвалося, сміялось –
Виливало мову,
Виливало, як уміло –
За темнії ночі.
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...

Підступна Слава знайомить хлопця із Євгеном Гребінкою, який вводить Тараса у світ поезії. Від нього довідався, що існують не тільки українські народні пісні, а також, хоч і нечисленні щоправда, але гарні поезії українських авторів. І як писав Павло Зайцев: «Повен тяжких, сумних настроїв, туги за рідним краєм і туги за волею, пригрітій добрими людьми, але й випроваджений ними на манівці оманливих мрій та надій, тужив тоді подвійно, і його наскрізь лірична вдача знайшла вихід для тієї туги: почав сам творити пісні, у яких тугу свою почав виливати. Виливав її рідним словом. Але туга ця знаходила вислів у формі кращій і ще досконалішій, ніж та, що її мали українські пісні».

Муза передчувала біду, просила Тараса: «Малюй! Стань художником. У тебе талант. Твоя Доля —малювати. Із своїми віршами–сльозами ти заробиш слави. Але ти забудь, що твоя Слава – лихая, вона знову порве-пошматує твою Долю». Та хіба можна зупинити весняну річку.

Зимою 1839 року з'явився в Петербурзі український історик Микола Маркевич, хороший знайомий Євгена Грибінки, а Тарас уже рік вільний від кріпацтва. Знайомство з Миколою та його працями розбудило в душі Тараса дух боротьби, що вже був заснув. Ще один друг Гребінки, Петро Мартос, вмовляє Шевченка опублікувати збірочку поезій, і в обійми світу летить «Кобзар». Образом народного кобзаря Т. Г. Шевченко тужить за козацькою славою:

Було колись — в Україні
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю;
Минулося — осталися
Могили на полі.

Невдовзі він знав особисто мало не весь літературний і мистецький Петербург.

А Слава його як поета шириться світом. Він, уже доволі впізнаваний, модно одягнений, вільний та освічений, нарешті приїжджає додому в Україну, в рідну Кирилівку і бачить, що:

...заснула Україна,
Бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла,
В калюжі, в болоті серце прогноїла
І в дупло холодне гадюк напустила...

Відвідав він Чигирин і Суботів. І тут, на руїнах великої козацької вольності, як писав П. Зайцев: «Зародилось у Шевченка непереможне бажання бити у дзвін на сполох, будити «живих і мертвих» земляків, грозити їм карою, що розпадеться над ними, благодати й проклинати. Тут Шевченко виріс у пророка. Тут остаточно сформувалася й протимосковська політична концепція поетова. Тут він, думаючи про «сплюндровану», «обчухрану» москалями Україну, дивлячись на Богданову церкву як на символ руїни нації, прокляв Богданове діло – злуку з Москвою. Тут теж ... виросла й віра в те, що з посіяних ним сліз, із джерела всенаціональної історичної кривди

...зійдуть і виростуть
Ножі обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце трудне,
І вицідять сукровату,
І наллють живої,
Козацької тої крові,
Чистої, святої...

Тут промовив слова зі свого національного символу віри «Чаю воскресенія мертвих...»:

Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить
І помоляться на волі
Невольничі діти...».

Тараса Шевченка немає з нами уже понад двісті років, а здається, що вчора пророчі слова злетіли з його уст, і тільки сьогодні ми їх почули і намагаємось виконати його заповіти:

... вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.

Він твердо вірив, що прийде час, коли на його багатостраждальній батьківщині:

... розкуються заковані люди...
... врага не буде супостата,
а буде син, і буде мати...
... в сім'ї вольній, новій.

А наостанок звернувся до тієї, що все життя була поряд, до рідної виснаженої Музи:

Чи не покинуть нам, небого,
Моя сусідонько убога,
Вірші нікчемні віршувать,
Та заходиться риштувать
Вози в далекую дорогу,
На той світ, друже мій, до Бога,
Почимчикуєм спочивать.
Втомилися і підтоптались,
І розуму таки набрались,
То й буде з нас!